

Краєзнавець*

«Багато хто думає, що про місто Дубно варто мати приватну думку і ще приватніші почуття. Мовляв, є там фортеця, буцегарня, краєзнавець та підземні ходи до тараканівського форту. Але жоден спостережник за цим чудовим містом жодним словом не сподобився сказати, що там немає часу...»

Краєзнавець мав руду бороду, але не мав грошей, аби ту бороду прогодувати. Він водив екскурсії, розказував про підземні ходи старого міста і хвалився тим, що колись із якимись партійними людьми підстрелив кабана. Особливо смачно любив він розбалакувати про те, як начальствені голови на пару з ним пили горілку, стріляли з гвинтівки по горобцях і парились у лазні. Там був будинок, доглядач, камін, власне, усе, що треба, аби владне черевце не охляло. Краєзнавець був поетом і алкоголіком. Алкоголік не мислить свого існування без поета, і, навпаки, поет без регулярної чарки не може склеїти двох слів. А ще, друг краєзнавця

* Оповідання залишилися незавершеним.

був депутатом міської ради, тож, у міру можливостей, намагався помагати людям. Сотворити якусь потрібну бомагу або ж поставити питання руба на черговій сесії. Одного разу якійсь бабусі козли з енерго відімкнули світло, то він так і сказав: «Не по-людськи чинимо, панове, не по-людськи...»

Прибуток від екскурсій був близький до нуля, тож черевики краєзнавця продерлись, а колись гарне зелене пальто здалеку нагадувало камуфляж десантника. Дірка з'явилась на лівій підошві, а правий шуз надірвався біля носака, тому великий палець регулярно вилазив, особливо, коли спускатися з гори. Наближалась зима, й було не до жартів. Хата в краєзнавця була маленька, глиняна, але до життя придатна. Стояла вона в густому занедбаному садку. Там були вишні, смачні, поточені хробаками яблука та алича. Виноград плівся довкола аличі, накривав пів хатини й цілковито заковтнув мацюпого сарайчика. Щороку він виброджував на добре вино. Тільки-от цукру забагато йшло на ту справу.

Іноді в краєзнавця западала клема і він брів на секонд-хенд повештатися між пістрявих лахів, помацати чиєсь життя за лацкани. Увесь той непотріб він подумки одягав на плечі віртуальних юнаків з нав'язливими фантазіями самогубства. У різновидах юнацьких спроб суїциду він намагався відшукати власний спосіб переходу в небуття. Знайти його можна було серед помпезних ковбойських пасків. Вони легко складаються в зашморг, але через ши-

рину ніколи не доводять справу до кінця. Клепані шкіряні куртки та неймовірні кльоші повертали його в ностальгійні сімдесяті. Романтизм часів імперських, нервово виструнчений хребет спротиву, культурологічні фантазії національного дисидентства... Усі ці надривні спроби глибоко мислити висотували сили. Щоденна житейщина вимагала хліба, ста грамів та сякої-такої баби на сон грядущий. Баба була дружиною його найкращого друга й щоночі злягалась із чоловіком. Усе це псувало дружбу, любов та віру в майбутнє. Пори року тим часом виявляли схильність до переміни температур.

Краєзнавця постійно мучив холод. Через хронічну нестачу грошей кожна сира, незатишна осінь та грядуща вслід за нею зима дорівнювали армагедону. Літо проскакувало неймовірно швидко. Воно пролітало, мов куля, лишаючи по собі смак виноградного вина, поточених хробаками яблук та густе гудовище джмелів над квітами благословенного саду. Вересень своїми запахами та розподілом світла й тіні незмінно повертав у той день, коли він уперше пішов до школи. На нього нападали сентиментальні роздуми про плин часу та скороминучість днів життя. Жовтень підкріпляв ті роздуми повільними дощами та сірим небом. Сусідські двори копали картоплі й палили бадилля. Дим лоскотав ніздрі й навертав на очі сльози. Холод вступав у свої права, а порожня кишеня нагадувала, що в хаті од того жодним чином тепліше не стане. Одного ранку, коли листопад остаточно перевис

у грудень, він прокинувся під периною від шаленого холоду. Його руда борода перетворилась на крижину. Великий палець правої ноги випнувся через дірку черевики. Палець смердів, длубав простір жовтим нігтем і дуже болів. Бажання жити скоцюрилось до розмірів блохи, думки виглядали ще меншими. Скупе зимове сонце продерлося у квартиру й через засиджене мухами дзеркало стрибонуло по хаті. Воно нагадало краєзнавцеві про тимчасовість усього суцього та неминучість весни з її лопухами, теплими мухами та густим духом давно нечищеного сортиру. Знову ж таки темінь захаращеного саду. Там спалося глибоко й радісно.

У двері постукали. Продихавши вікно, краєзнавець побачив колишнього вчителя музики Миколу Івановича. У лівій руці старого була пляшка, у правій — мотузка од санчат. На санчатах — мішок із поцупленим у котельні вугіллям. «Да, є Бог на світі», — подумав краєзнавець. Вони пили та їли. Краєзнавець зняв черевики, совав брудні ноги до грубки й кайфував. Він слинив олівець і намагався струганути віршик. Він пускав слину, шкірив зуби і казав щось про нірвану моменту. З нього вилазили знання, наче кишки. Він виглядав конченим, але щасливим. Він цитував Заратустру, Біблію та пророка Магомета. Із закоцюрблого, готового до смерті інтелігента він перетворився на ситого ідіота. Він кричав: «Ми маємо допомогти усім бідним, ми мусимо, б...дь, роздати наші міліони, на х...». Дрова тріщали, у хаті пахло м'ясом, під стелею

дзижчав привид мухи. Візерунок на вікні показував щонайменше тридцять нижче од нуля. У сусідніх хатах шкварчало сало. Там прасували білизну й дивились телевізор. Ранок застав красзнавця за спогляданням трупика щура. Серед ночі той перебіг кімнатою та здох від холоду. До розумних альтернатив приєдналась думка про пляшку горілки. Тільки вона могла відтерти двох неймовірно жалюгідних ідіотів од зовсім нецікавої смерті.

Під гастрономом не було нікого. Блідий, схожий на смерть небокрай казав про шосту ранку та неможливість живої душі в радіусі найближчого кілометра. Микола дослідив простір довкола урни і з кількох заслинених бичків спорудив кайфову тягу. Холод, тим не менше, заходив у зашпори. Було так погано, що хотілось вити на місяць, але місяця не було. Перемішаний з морозом сирий вітрюган робив життя нестерпним і непотрібним. Маленьке й таке затишне влітку містечко було порожнім і незатишним. Світла в небесах побільшало. З боку вокзалу проїхало таксі. У ньому блимав синій вогник. Дорогу перейшла заплакана дівчина в легкій літній сукні. Красзнавець та його друг Микола цокали зубами й благали чуда. Чудо прийшло у вигляді гаманця, загубленого кимось на зупинці. Тремтячі цурпалки інтелігентів витягли звідти п'ять рублів і сорок дві копійки. Рівно стільки, скільки треба для щастя. Гастроном відкрили через пів години. Вони купили пляшку чорнила й чесонули його тут же. Вийшло сонце, і життя здавалось

не таким безнадійним. Друга пляшка прийшла, як милість Божа. Мороз тріщав, але не жалив. Тішила думка про те, що фортецю Дубенську брав Тарас Бульба, або ж той факт, що колись тут був Шарль де Голль. День блискавично перейшов у вечір.

Набравши обертів, пиятика обросла несподіваними друзями та хаотичними пересуваннями. Спочатку була колишня зечка Ліза. Вона натопила грубу, наварила борщу й запросила циган. Не в тому сенсі, щоб співати й танцювати, а просто познайомитись, накупить горілки та поворожити на картах. Карти навіяли думки про шалені прибутки. Потім був один напівкитаєць, власник іржавого снаряда, кількох патронів часів останньої війни та задроченої квартири в центрі міста. Патрони він тримав у помийному відрі. Китаєць показував прийоми і стріляв з рогатки. Потім були кущі біля автовокзалу. Інтелігент Микола Іванович надривно ригав. Потім він наїхав на жидів. Казав, що жиди споганили йому життя. Подальша бійка невідомо з ким напустила ще більшого туману.

Про те, яким чином красзнавець опинився в «обізяннику», ментяра не сказав нічого. Форма робила його загадковим. Під фуранькою вгадувалася космічна порожнеча. Вона гула, як високовольтна лінія. Мент належав до паралельного світу. Там рохкала неймовірних розмірів свиня, а хатою совалася колись кохана дружина. Її хода була важка, мов кара Божа. Статура дівчини нагадувала туго набитий лантух зі смальцем. Очі служивого під козирком

фураньки манили безконечністю. Мент подивився на краєзнавця й сказав: «Завтра на суд підеш, підар...» — «За що?!» — голосом співочої пташки пискнув той. — «Сопротивленіє», — кинув мент і захряснув важкі двері камери. Впавши на тверді нари, краєзнавець негайно заснув. У сні своєму він злягався з якоюсь старою курвою. Вона мило всміхалась і пускала слину. Краєзнавець намагався прокинутись, але груди тисла безконечно важка каменюка. Він дістав з кишені пальта пляшку горілки, випив і знову заснув. У сні до нього прийшов Тарас Бульба. «Злазь з коня, вражий сину», — зойкнув той і навис кумедною шабеліною. Потім Бульба зменшився до розмірів ялинкової іграшки. Його жалюгідний писк ледь долітав до вух потовченого життям поета. «Містика», — подумав краєзнавець і прокинувся.

Мент згріб за карк ранкове тіло інтелігента й кулаком у спину випхав на вулицю. Там шумів вітер і падав мокрий сніг, у повітрі пахло школою, смертю та жіночою долею. Краєзнавець обернувся й побачив Лізу. Під її правим оком світив кольоровий синяк. «Привіт», — сказала вона й показала горло півлітрової пляхи. Там був затишний самогон. Спати з Лізою не хотілось, але вона зробила борщу, постелила ліжко та затопила грубу. За вікном шелестів сніг, а в Лізиній ховирі був теплий рай. Єдине, про що дбав краєзнавець, аби Бог не викопнув його з того Раю.

Черевик, тим часом, розповзався. Збоку він нагадував істоту, що сміється. З його неймовірного

рота стирчали цвяхи та біографія. Краєзнавець подивився в дзеркало і здригнувся. Мішки під очима обіцяли швидкий цироз та більш ніж скромну моголу за гроші свідків Єгови. Архімедова точка опори бачилась йому в новій взувачці. Черевики мали повернути самоповагу й добробут. Краєзнавець пригадав лекцію друга-депутата.

— Чувак, — мудрагелив той, — світ складається з надутих ідіотів. Твої складні духовні нутрощі їм до глибокої сраки. Іди позич десь штуку баксів, купи костюмчик, фартові туфлі, пострижись і тусуйся з потрібними людьми... Перед тобою живий приклад, — сказав депутат і помацав дорогий кульчик у правому вусі.

— Подивись на мене, — зойкнув краєзнавець, — хто ж такому позичить тонну грошей?!

— І то правда, — прискалив око приятель, — але почни з черевиків. Назбирай на черевики, і все піде, як по маслу...

Житейська філософія успішного друга не вилазила краєзнавцеві з голови. Вона муляла й не давала спати. На кожному кроці він бачив приклади правоти депутата. Несподівано в ньому прокинувся бухгалтер. Він підрахував, що Львів, у якому ті черевики виробляють, мав би продавати їх за менші гроші. Істина була очевидна. Треба їхати і крапка. Майбутнє раптом набуло перспективи. Чітко окреслена мета потребувала засобів. «Якщо їхати зайцем, — мізкував краєзнавець, — буде ще дешевше». Він затопив грубу й замріявся. Життя здавалось солодким, мов халва.

Електричка сіпалась навсібіч, істоти на лавках дрімали й грали в карти. Зліва сиділа краля. Її кругле коліно було частиною блискучих перспектив краєзнавця. У внутрішній кишені куцого пальта він намацав півлітру й бутерброд. Вийшов у тамбур, ковтнув із пляхи, схерячив канапку з салом, потім приклався ще раз і закурив. За вікном хурделило. Пейзажі там викручувало, мов стару, вінілову платівку. Вона співала Вертинського, обертала стовпи та вогники загублених у часі хуторів. Стара хвойда виймала душу й схиляла до суїциду. Високо вгорі поміж невидимих оку світил сидів Бог. Краєзнавець схлипнув і зробив ковток. Він спіймав себе на думці, що цей запльований тамбур — найзатишніше у світі місце. Думки про те, чому так буває, він відсунув на потім.

Потяг скреготнув і зупинився. У тамбур заліз мужичок. Під «фурою» пітніла лисина й окуляри. Мужичок зняв кепочку, електричка рушила. На лисині ворухнувся татуйований ангел. Краєзнавця осінило:

— Ви дисидент?!

— Іди на х..й! — сказав той і показав кулака.

Потім вони пили водяру й співали: «...там вда-лі у рекі засверкалі штикі...» У тамбур зайшла хуна з красивим коліном. Дівчині налили сто грамів. Вона випила й підхопила пісню. Радість переповнювала невинні душі волоцюг. Електричка гидко

скрипіла на поворотах. Через тамбур проплив мент. Він був прозорий. «Це через горілку», — подумав краєзнавець і попхався шукати туалет. У туалеті сморід був густий і відчутний на дотик. Він заходив до рота, наче кляп. «Парадокс», — подумав краєзнавець, глянувши на стелю. Звідтіля звисало щось подібне до сталагміта. З гостренького кінчика коричневої скульптури капала темноволоса крапелька. У голові крутилась пафосна фраза: «Етот народ пабедіть невазможна...» Краєзнавець підтягнув штани. Повернувшись у тамбур, він застав чудесну картину. Хуна з прекрасним коліном стояла в цікавій позі. Біля неї куйовдився мужичок з наколками. Його брудна лисина пітніла. Хуна вигукувала щось по-китайськи... Тамбуром проплив мент. Його надірваний погон теліпався, тіло нагадувало медузу. «Человек-невідімка», — подумав краєзнавець і знепритомнів. Прокинувшись, він знайшов себе поміж пляшок, що перекочувались, наче хвилі. Засмарканий тамбур гримів колесами. Краєзнавець повернувся у вагон і спробував заснути.

Йому снилось, ніби в нього була сестра. Вона працювала в ресторані забійницею курей. Щодня сестра позбавляла життя близько сотні милих, запакованих у пір'я істот. Вона рубала їм голови. Але курям так хотілося жити, що навіть без голів вони ще довго літали над місцем страти. Їхня жертовна кров бризкала на стіни прилеглих до ресторану будинків. У ресторані грав саксофон, дівчина в гарній блис-

кучій сукні співала пісню. Місцева бандота пускала шмарклі й відчувала ерекцію. Сестра щодня рубала курячі голови й великим кухонним ножем патрала рибу. Таким було магічне коло її життя. Здавалось, що вибратися з нього неможливо. Але одного разу в місто приїхав силач. У центрі на спеціально зробленому помості він рвав підкови, жонглював гирями й навіть позбавив життя бика. Своїм пудовим кулаком силач заїхав йому в нюхало. Бик сіпнувся, викотив з ока велику сльозу і здох. Містом бродили чутки про неймовірний апетит атлета. Усі рахували кількість спожитих ним стейків. Точної цифри не знав ніхто. Уявна сестра краєзнавця закохалась в істоту. Їй хотілось новизни й чогось незбагненного... Електричка сіпнулась і зупинилась.

У вагоні нікого не було. Над потягом шугали високовольтні іскри та вологим вітром висвистувала зимова ніч. Мужичка з ангелом на лисині та хуну з гарним коліном змило за борт. Дерев'яний голос станційного диктора гундосив монотон про час відправлення якогось потяга в якийсь Дніпропетровськ. «Львів», — подумав краєзнавець і спробував випростати тулуб. Кості боліли, чомусь хитався передній зуб. Слина, виплюнута поперед себе, була густа і не хотіла летіти. Намацавши підшвами підлогу, краєзнавець попхався на вихід. Станційний годинник показував п'яту ранку. Рука в кишені бгала порожнечу. Цигарок не було. У черевиках чвакало щось холодне. Бичок, закушений з підлоги, дав липкий мармеладовий дим.

Переступивши поріг вокзалу, краєзнавець опинився в місті лева. Архітектурна хурделиця викрутила його в центр. Там шлялись коти й шелестіли залишені туристами папери.

Черевики краєзнавця чмокали непристойно гучно. Порожні вулиці старого міста відлунювали шепотами. Ліхтарі додавали будинкам химер. За їхніми стінами спали львів'яни. Їхні сні ластівками та упирами ширяли поміж коминами й антенами. Холод ліз у зашпори. Краєзнавець не зогледівся, як опинився в череві готичного храму. Там поміж свічок і тіней стояв добре одягнутий чоловік. Він молився. Краєзнавець завмер. У його змученій голові панічно вовтузились уривки молитов: «...і не введи нас во іскушеніє та ізбави нас від лукавого...» Лукавий, тим не менше, заходився біля ослаблого від житейських пригод краєзнавця. У глибині його нутра вибухла раптом кацапська балалайка. Голосом Зикіної чортяка зойкнув і пустив по колу сороміцьке: «Сєрні, перні, за хєр дерні, ми с саратовской губерні...» Рефрен цей не відпускав краєзнавця, допоки він не вийшов з церкви. Йому здалося, що в глибині храму молитовно похилений чоловік був не хто інший, як сам нечистий. У зв'язку із цим краєзнавець пригадав своє недавнє знайомство з одним відлученим від церкви єпископом. Познайомив їх дубенський скульптор, майстер надгробків та автор численних картин на біблійні теми Микола Бенедьович Доля. Одного осіннього дня він завів краєзнавця в кафе «Дубнівчанка» показати